

breu de 1553) són dos noms documentats en l'època i que no han tingut continuïtat oral. D'aquí la importància de la consulta de les fonts documentals, com més millor, per a conèixer la toponímia pretèrita d'un lloc.

En segon lloc, cal parlar dels cadastres que són, en bona manera, una continuació dels capbreus. En total, se n'han llegit set. El més antic és de 1735 i el més modern és de 1954.

Després de les fonts documentals, trobem tres mapes: el primer de les partides de terra actual, el segon de la situació aproximada dels noms caiguts en desús i el tercer dels carrers de la vila actual. Cal destacar el dedicat a la situació dels noms caiguts en desús per l'esforç de situar geogràficament uns noms que ja ningú no recorda en l'actualitat.

La part més extensa i principal d'aquest treball és la «Llista de noms» (p. 53-344). Els materials es presenten en un ordre alfabètic seguint una mateixa estructura: quan el nom és viu, el comentari a aquest va en primer lloc i els extractes documentals van en segona posició. L'ordre, però, s'inverteix, o no hi ha comentari, quan es tracta de noms caiguts en desús. També cal destacar les entrades per apel·latius que apareixen en lletra minúscula. Per exemple, si hom consulta l'entrada *mas* (p. 209), veurà quins són els noms dels masos recollits per Coll i Amigó. O si es consulta l'entrada *plana* (p. 265), apareixeran tots els noms de les planes antigues i actuals de Pratdip.

El treball finalitza amb els apèndixs de noms dedicats als noms de les partides de terra, a la relació dels cognoms, als renoms, als llocs d'anomenada, a les peces, trossos i heretats i, finalment, a les poblacions veïnes. En total sis grups que són un perfecte i exhaustiu resum d'un vast i ampli recull onomàstic. Els noms caiguts en desús van precedits d'un asterisc.

L'*Onomàstica del terme municipal de Pratdip* és un recull onomàstic del Baix Camp que ve a completar la tasca de recollida onomàstica d'aquesta comarca de Tarragona iniciada per Ramon Amigó i Albert Manent als anys 50. Es tracta d'un treball complet, exhaustiu i, sobretot, ben documentat. Només ens queda felicitar els seus autors pel recull presentat i l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans per l'acurada edició d'aquest treball que ha de servir de model i base per a altres reculls de la zona i, per extensió, del domini lingüístic del català.

COLÓN DOMÈNECH, Germà i LLUÍS GIMENO BETÍ (eds.): *La llengua catalana en temps de Jaume I*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2010.

JOSEP MORAN I OCERINJAUREGUI
Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans,
jmoran@iec.cat

En la Presentació, Germà Colón explica l'origen d'aquest llibre. Amb motiu del centenari de la naixença del rei Jaume I el 1208, la Fundació Germà Colón

Domènech «va organitzar diverses jornades commemoratives, que van culminar amb l'edició del llibre *El rei Jaume I. Fets, actes i paraules* (Castelló, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008). La commemoració no es limità a aquests estudis perquè, com diu igualment Germà Colón, «un vessant a part mereix l'anàlisi pregona de la llengua d'aquesta època i és el que presentem en el llibre que el lector té a les mans». De manera que «amb l'obra que ara presentem i també amb l'anterior, tenim la impressió d'haver pagat des de Castelló el tribut que Jaume I es mereix dels valencians» (p. 9).

Volem remarcar aquest interès per tal de contrastar-lo amb la poca o nul·la atenció que des de Catalunya s'ha dedicat a aquest esdeveniment. Per exemple, a Barcelona, pretès «cap i casal», malgrat que l'estàtua del monarca figura ni més ni menys que a la façana de l'Ajuntament, per tal com amb ell s'inicia el govern municipal, no s'ha fet res per part dels organismes municipals de cultura, encara que llavors es trobava sota el mandat d'una coalició política pretesament progressista. Hem de tenir en compte, però, que aquest mot no té un sentit unidireccional. De manera que igualment pot progressar el bé que la mediocritat.

Centrant-nos en el contingut d'aquest llibre, en primer lloc tenim l'estudi d'Eduard Baile titulat «Apunts sobre la llengua d'Arnau de Vilanova: antiescolasticisme i mecanismes lèxics explicatius», on analitza detalladament el vocabulari, ben expressiu, d'aquest autor, pròxim a la parla col·loquial, que recorre sovint a l'ús de metàfores i grups sinonímics.

En el treball següent Carme Barceló, sota el títol «Àrab i català en temps de Jaume I: una revisió a través del *Llibre dels fets*» ens ofereix unes explicacions molt aciençades de les llengües d'Al-Andalus en el període de les conquestes, dels arabismes en català, del poliglòtisme d'aquest monarca, on diu que «difícilment es pot admetre que Jaume I sabia parlar l'àrab o l'entenia correctament» (p. 47), dels interlocutors d'àrab i català, seguides d'un estudi precís dels arabismes del *Llibre dels fets*. A tall de conclusió diu que «hom troba dos nivells de manlleus: d'una banda un bon grapat de paraules que eren pròpies de la parla i del lèxic del monarca o, si més no, dels redactors i la gent de guerra; ja estaven assimilades» (p. 63), i de l'altra, els «préstecs aïllats», que són «arabismes efímers» (p. 74), amb un total de 74 dins un conjunt de devers 2000 mots genèrics.

A continuació hi figura un estudi de Germà Colón, de títol ben explícit «Sobre l'aragonès de les *Gestas del rey don Jayme de Aragón*», fet a partir d'una adaptació a l'aragonès del *Llibre dels fets* del final del segle XVI, i més concretament, del text confrontat d'ambdues llengües que explica el començament de l'episodi de la conquesta de València. Colón contrasta lingüísticament ambdós textos i assenyalava les característiques de l'aragonès tant pel que fa a la morfosintaxi com al vocabulari, i arriba a la conclusió que «l'aragonès, en relació amb el castellà, amb el qual es fondrà finalment (o hi serà absorbit), té una evolució més retardada, davant el dinamisme del castellà» (p. 80).

Seguidament hi trobem el treball d'Immaculada Fàbregas i Alegret titulat «La consciència lingüística catalana en el segle XIII a través de Jofre de Foixà: noves

perspectives d'anàlisi», on a partir de la constatació de la lucidesa de Jofre de Foixà que «inaugura un cicle marcat per la presa de consciència de la llengua catalana respecte al provençal» (p. 81), analitza les condicions generals lingüístiques i particulars d'aquest autor que expliquen aquesta actitud.

Antoni Ferrando i Francés en un estudi extens titulat «De Xarq Al-Andalus a Regne de València: la situació lingüística i sociolingüística de les terres valencianes al segle XIII», després de descriure'n els objectius i consideracions preliminars, on fa un repàs de la història del període àrab, sobretot a partir de la batalla de Las Navas de Tolosa (1212), estableix tres etapes per al seu estudi. En la primera tracta «la situació lingüística i sociolingüística en l'etapa prejaumina (1212-1238)», on contrasta i analitza l'existència de dos registres bàsics: l'àrab vulgar i el culte, alhora que referma l'extinció en aquest període del romanç andalusí, malgrat l'opinió d'alguns lingüistes com Coromines, que el confonen amb l'aragonès de l'època. La segona part és dedicada a «la situació lingüística i sociolingüística en l'etapa jaumina (1238-1276)»; es tracta d'un estudi molt complet de la complexitat lingüística d'aquest període, on conviuen l'àrab preexistent i la llengua dels repobladors, bàsicament catalans i aragonesos, però també occitans i d'altra procedència, que mantenen el llatí encara com a llengua preferent escrita. La conclusió d'aquest procés és que «cap a mitjan segle XIII, el català s'havia emancipat, en gran mesura del llatí i de l'occità, que encara mantenien, però, llur prestigi» (p. 128). La tercera part és dedicada a «la situació lingüística i sociolingüística en l'etapa postjaumina (1272-1305)», on constata que «el canvi més decisiu que s'observa al regne de València a començament del segle XIV va ser la seva consolidació com a territori ètnicament català» (p. 129), i es descriu les relacions amb les altres llengües emprades, com el llatí i l'aragonès, en els seus diversos registres i àmbits d'ús.

El treball següent, d'Elena Grimina, titulat «L'aportació de Jofre de Foixà (segle XIII) a la filologia romànica» reprèn la figura d'aquesta autor i, més concretament, la seva obra més famosa *Regles de trobar*, de la qual es fa una descripció bibliogràfica acurada i també del seu contingut lingüísticoliterari, assenyalant la distinció que fa entre les diverses llengües romàniques i les seves característiques lingüístiques.

I finalment, Xavier Rofes Moliner, sota el títol ben explicatiu «Panorama de les construccions concessives en temps de Jaume I» estudia amb molta precisió a partir sobretot del *Llibre dels fets*, els trets característiques d'aquestes construccions en els seus orígens en català, constatant l'ús de locucions com *ja sia que*, *a pesar de*, *ab tot (aço)*, *per bé que* o *si que*, i llurs característiques evolutives.

Es tracta, doncs, en conjunt d'una obra valuosa pel seu contingut, i publicada molt acuradament, que honora els seus promotors i editors. Voldríem afegir que la separació dels treballs dedicats a Jofre de Foixà, que semblaria que hi haurien de figurar contigus, suposem que és deguda al fet que tots els treballs d'aquest llibre apareixen ordenats alfabèticament pel cognom dels autors.

COURCELLES, Dominique de: *La paraula de l'àngel. Una aproximació plural als goigs*, Barcelona: Fragmenta, 2008.

AUGUST BOVER I FONT

Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana
 bover@ub.edu

Editorial Fragmenta ha tingut l'encert de posar a l'abast dels lectors catalans, en una excel·lent i bella edició, la major part dels treballs de recerca gogística de Dominique de Courcelles, cosa que permet tenir-ne ara, per primer cop, una visió global. El volum aplega en 428 pàgines la versió catalana de les seves monografies *Les histoires des saints, la prière et la mort en Catalogne* (1990) i *La parole de l'ange, l'écriture et le corps* (1991), més dos capítols de *L'écriture dans la pensée de la mort en Catalogne: Les joies /goigs/ des saints, de la Vierge et du Christ de la fin du moyen âge au XVIIIe siècle* (1992). L'autora, directora de recerca al Centre National de la Recherche Scientifique i directora de programa del Collège International de Philosophie de París, membre corresponent de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i de l'Institut d'Estudis Catalans, ha traduït al francès Ramon Llull i Ausiàs March, i ha publicat diversos llibres sobre literatura catalana medieval i moderna, i sobre literatura religiosa i història de les idees en el món hispànic. La seva recerca s'inicià sota la influència de la lectura de Josep Sebastià Pons —ell mateix autor dels *Goigs en alabansa de sant Maurici*, d'Illa— i de la tradició familiar materna, arrelada al Solsonès, que li van fer veure com aquest gènere, el més característic del cançoner català, originat en l'encreuament del tema marià dels *septem gaudia* amb les cançons de dansa trobadoresques, no solament comptava amb un riquíssim fons de testimonis històrics i s'havia difós també a Sardenya, sinó que és, a més, un gènere viu arreu del territori. Un gènere que, com diu Ignasi Moreta en el pròleg, no ens serveix «per saber qui és Déu, però sí per saber com els homes s'hi han relacionat, perquè des de la fi de l'Edat Mitjana han estat una manera concreta d'adreçar-se a la divinitat» a casa nostra. Però, històricament, els goigs han estat molt més tractats des de la devoció que no pas des del vessant científic. Per això, de Courcelles, conscient de la importància d'aquests cants per a la història del llenguatge religiós, la literatura i l'antropologia, ha aplicat al seu estudi les eines de l'antropologia de la religió, de la teoria de la literatura i, fins i tot, de la psicoanàlisi. I ha combinat el treball als arxius i biblioteques de Barcelona, Girona, Lleida, Montpeller, Montserrat, Palma, Perpinyà, la Seu d'Urgell, Tarragona i Vic, amb el treball de camp, assistint al cant dels goigs en els llocs i circumstàncies en què se solen cantar.

De Courcelles, que divideix el seu llibre en 10 capítols més un epíleg, parteix de «la paraula de l'àngel», és a dir, de l'anunciació de l'arcàngel Gabriel a Maria, per mostrar com a través dels goigs catalans el missatge angèlic de salvació s'ha fet escriptura. El segon capítol tracta de la denominació, del pas dels himnes marians en llengua llatina als textos en llengua catalana dedicats a la Mare de Déu i als